

УДК 355.58, 351.862.1, 351.862.211.7, 355.583

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАНЫН АЛЫСКЫ АЙМАКТАРЫНДАГЫ ТАБИГЫЙ
ЖАНА ТЕХНОГЕНДИК ӨЗГӨЧӨ КЫРДААЛДАР МЕНЕН БАЙЛАНЫШТУУ
ТААСИРЛЕРИН АЗАЙТУУНУН АНАЛИЗИ**

Усейинбеков Т.У., жогорку кесиптик билим берүүнүн федералдык мамлекеттик бюджеттик билим берүү мекемеси " Россиянын ӨКМ Жарандык коргонуу академиясы Химки, Москва областы, E-mail: u.turat-1990@mail.ru

Аннотация. Бул макалада техногендик жана табигый мүнөздөгү озгочо кырдаалдардан коргоо, зыяндардан азайтуу жана кабарлоо системасына өзгөртүүлөрдү киргизүү боюнча ой пикирлер жазылды.

Өзөктүү сөздөр: Кабарлоо системасы, информациялоо, эскертүү, минимизациялоо, калкты жана аймакты коргоо

**АНАЛИЗ АКТУАЛЬНОСТИ МИНИМИЗАЦИЯ ПОСЛЕДСТВИЙ, СВЯЗАННОЙ С
ПРИРОДНЫМИ И ТЕХНОГЕННЫМИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫМИ СИТУАЦИЯМИ В
ОТДАЛЕННЫХ РАЙОНАХ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

Усейинбеков Т.У., высшее профессиональное образование федерального государственного бюджетного образовательного учреждения «Академия Министерства Российской Федерации по делам гражданской обороны Химки, Московская область, Электронная почта: u.turat-1990@mail.ru

Аннотация. В данной статье изложены мнения по внесению изменений в систему оповещения и защиты от чрезвычайных ситуаций техногенного и природного характера.

Ключевые слова: система оповещения, информирование, предупреждение, минимизация, защита населения и территорий

**ANALYSIS OF TOPICALITY MINIMIZATION OF CONSEQUENCES RELATED
TO NATURAL AND TECHNOGENIC EMERGENCY SITUATIONS IN REMOTE AREAS OF
THE KYRGYZ REPUBLIC**

Useyinbekov T. U., Higher professional education of the Federal State Budgetary Educational Institution "Academy of the Ministry of the Russian Federation for Civil Defense Khimki, Moscow Region, Email: u.turat-1990@mail.ru

Abstract. This article presents opinions on making changes to the system of notification and protection from emergency situations of technogenic and natural character

Keywords: notification System, informing, warning, minimization, protection of population and territories

Кыргыз Республикасы Борбордук Азиянын түндүк-чыгыш бөлүгүндө жайгашкан, Евразия континентинин так ортосунда жайгашып, ошол эле учурда Борбордук Азиянын курамына кирет. Мындай Республиканын географиялык өзгөчөлүктөрү күн мурунтан болжолоо учурдагы табигый кырсыктардын ыктымалдуулуктарын аныктоого мүмкүнчүлүк берет. Республикада экологиялык акыбалдын татаалдуулугу табигый жана техногендик мүнөздөгү өзгөчө кырдаалдарды алдын алуу жана жок кылуу акыбалды татаалдаштырат.

Кыргыз Республиканын аймагында эң коркунучтуу жана бир кыйла зыяндарга жана адамдардын өлүмүнө алып келүүчү динамикалык жана кокустук процесстер жана көрүнүштөр-жер титирөөлөр, жер көчкүлөр, мөңгүлөр, суу каптоо, суу ташкыны, кар эрүүлөр, грунт суулардын көтөрүлүүсү, катуу жаан-чачуулар, чагылган, мөңгү, кар көчкүлөр, таш көчкүлөр, бороон чапкын.

Кыргыз Республиканын ар жыл сайын табигый жана техногендик мүнөздөгү өзгөчө кырдаалдардан статистикалык маалымат боюнча орто эсеп менен 37 млн. АКШ доллар зянга учурайт, кээ бир жылдары андан да көп болот.

Табигый кырсыктарды алдын алуу мүмкүн эместигин эске алсак, эң негизги адамдарды кыйроодон сактап калуу ыкмалардын бири болуп билдирүү системасын жакшыртуу, өзгөчө кырдаалдарга оперативдүү жооп кайтаруу убакытты үнөмдөө максатында толук масштабдуу ККБКЖ (кырсыктан куткаруу жана башка кечиктиргис жумуштар) аткаруу.

Табигый кырсыктар коркунуч туудурган аймакта республиканын 75% калкы жашап келет. Акыркы жылдары табигый мүнөздөгү өзгөчө кырдаалдар көбөйүү болуп жатат.

Кыргыз Республикасынын Өзгөчө кырдаалдар министрлиги жөнүндө №541 2005-жылдын 29-ноябрдын ЖОБОсуна ылайык министирликтин негизги максаты «Тез арада калкты жана аймакты өзгөчө кырдаалдан жана өрттөн сактоо боюнча иш-чараларды жүргүзүү» болуп саналат.

Табигый жана техногендик мүнөздөгү өзгөчө кырдаалдан калкты сактоо эң негизги иш-чаралардын бири өз убагында коркунуч келип чыгуу же болбосо коркунуч жаралуу жөнүндө өз убагында билдирүү болуп саналат.

Калкты кабарлоо деп- келе жаткан коркунучтан өз убагында кабарлоо, түзүлгөн кырдаалдан, жана ушундай шарттарда өзүн алып жүрүү тууралуу кабарлоо болуп саналат.

Калкты кабарлоо процесси сөзсүз түрдө башкаруу органдары жана өзгөчө кырдаалдар болгон аймактарда конкреттүү иш чараларды ККБКЖ кызмат адамдары уюштуруу менен коштолушу керек.

Кабарлоо процесси өзүнө кыска мөөнөттүн ичинде ЖКС жарандык коргоо системасына жеткирүү, ошондой эле ылайыктуу жайгашкан аймакта (област, шаар, айыл өкмөтү) калкты күн мурун белгиленген сигналдар, буйруктар жана аткаруу органдардын маалымат берүү жана жергиликтүү өз алдынча башкармалык жаралып жаткан коркунучтан жана ал убакта өзүн алып жүрүү. Билдирүү боюнча иш чаралар боюнча жоопкерчиликти ылайыктуу жетекчилер алат. Оперативдүү башкаруу боюнча иш чараларды тез арада коркунучтарга өзгөчө кырдаалдар келип чыгуу фактылар дайыма иштеп туруучу ӨКМ дин астында күн сайын башкаруу боюнча ылайыктуу органдар түзүлгөн. Өзгөчө кырдаал болгон учурда алардын негизги максаты башкаруу органдарын жана калкты алдын ала эскертүү болуп саналат. Ушул маселени чечүү өзгөчө кырдаалдардын көбөйүү динамикасын азайтуу жана анын кесепетин минимизациялоо эсептелинет.

Бул макаланын негизги максаты ушундай кабарлоо структурасын түзүү, ал структураны Кыргыз Республикасынын алыскы аймактарына кабарлоо, ал структурага коюлган максаттарды коюлган мөөнөттүн ичинде аткаруу.

КР ӨКМнин системасын иштешинин үч режимин камсыз кылуусу зарыл.

Күн сайын иштөө режими (даяр болуу);

Жогорку даярдык иштөө режими;

Өзгөчө кырдаал режими.

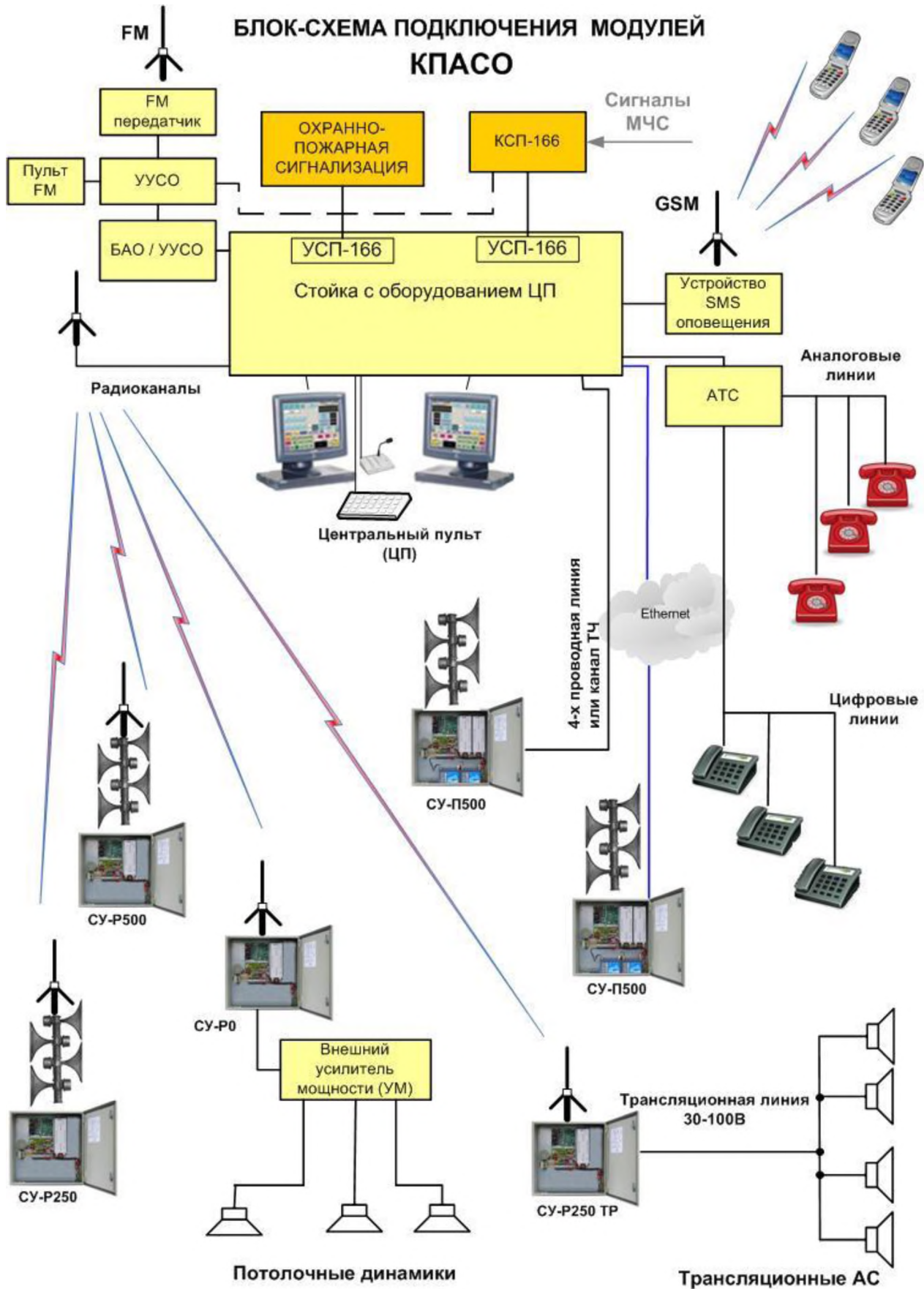
«Марс-Арсенал» программа-апараттык каражат комплекси (ПАКК) иштелип чыккан жана заманбап элементтик базанын негизинде өндүрүлөт. «Марс-Арсенал» ПАКК Өз убагында коркунуч туудурган объектилердин жанында жашаган калкты кабарлоо, авариянын кесепеттери ал объектилерден тышкары чыгып кетүүсү мүмкүн, жана ошондой эле өзгөчө кырдаалдар жаралган учурда. Ал учурда адамдардын ден-соолугуна жана өмүрүнө коркунуч жаратат,

ПАКК «Марс-Арсенал» Россиянын ӨКМнин мамлекеттик изилдөөлөрүн өтүү жана кабыл алуу Актылардын негизинде жергиликтүү, локалдуу кабарлоо системасын курууга сунушталган. ПАКК «Марс-Арсенал» ГОСТ Р сертификациялоо системасынын негизинде сертификацияланган (№ РОСС RU ME96. В03157 далкелүү сертификаты) жана бүгүнкү күндө эң мыкты тандоо баасы/сапаты/бекемдик болуп эсептелинет.

ПАКК «Марс-Арсенал» сиренно-сүйлөө орнотуулары стационардык колдонуу боюнча гана орнотулбастан, жүрүп жаткан объектилерде мисалы вертолоттордо, суу жана аба транспортторунда, темир дол транспортта, унааларда орнотсо болот.

Эгерде орнотуу жерлерде СО электротуташуу жок болсо, СЛ аккумулятор менен иштей берет. Аккумулятор күн батареясы менен зарядталат.

Заманбап үн-акустикалык технологияны колдонуу үчүн үн чыгаруучу аппараттар ылдый кубаттуулук(125 Вт) иштөө менен үн басымын 134 дБ өнүктүрөт, бул ылдый учуучу реактивдүү самолет менен тете.

Корутунду

Жогоруда көрсөтүлгөн алдын ала иш-чаралар мамлекеттен ыкмаларды кайра карап чыгууну калкты коргоо жана аймакты өзгөчө кырдаалдардан сактоо маселесин чечүү анын ичинде бир кыйла финансылык салым кылууну талап кылат.

Адабият

1. Кыргыз Республикасынын Жарандык коргонуу боюнча мыйзамы[Электронный ресурс] /№54 2018-жылдын 24-майы менен бекитилген-Режим доступа: <http://ru.mes.kg/2018/02/16/zakon-kg-o-qrazhdanskoj-zashite/>
2. Кыргыз Республикасынын Өзгөчө кырдаалдар министрлиги жөнүндө ЖОБО[Электронный ресурс] / (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2005-жылдын 29-ноябрындагы № 541 токтому менен бекитилген) -Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/93800?cl=ky-kg>
3. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн "Жарандык коргонуунун мамлекеттик тутуму жөнүндө жобону бекитүү тууралуу"[Электронный ресурс]/2011-жылдын 22-августундагы №475 токтому-Режим доступа:<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/13575>
4. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн "Кыргыз Республикасында кризистүү кырдаалдарда бирдиктүү маалыматтык-башкаруу системасы жөнүндө жобо"[Электронный ресурс]..2011-жылдын 3-январындагы №1 токтому-Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/94002>
5. Өзгөчө кырдаалдарды жоюуда башкарууну уюштуруу боюнча колдонмо/ Т. А. Темиралиевдин жалпы редакциясы,-: Кыргыз Республикасынын ӨКМ, 2012-120 с..